KART- OG GEODATATJENESTER - KRAV TIL INNMÅLING

SPESIFIKASJON

Gyldig fra: 29.05.2024 Versjon: 1.6 Arkivnr: SP00247
Gyldig for: Avinor AS,Svalbard lufthavn

Innhold

1 Formål og omfang....2
2 Beskrivelse....2
2.1 Krav til leveranse av innmålte data....2
2.1.1 Andre tiltak som kan medføre krav om nykartlegging/innmåling....2
2.1.2 Når bortfaller krav til innmåling?....2
2.1.3 Avvik fra eller tillegg til kravene?....2
2.2 Elementer som skal landmåles....3
3 Krav til innmåling....4
3.1 Grunnlagspunkter....4
3.2 Generelle krav....4
3.3 Import, lagring og eksport av innmålte data....4
3.4 Geodetisk referansesystem....4
3.4.1 Horisontal referanseramme....4
3.4.1.1 EUREF89 NTM (Primært referansesystem for prosjekter)....4
3.4.1.2 EUREF89 UTM....5
3.4.2 Vertikalreferanseramme....6
3.5 Oppretting av geodetisk grunnlagsnett/fastmerker for utbyggingsprosjekter....6
3.5.1 Generelt....6
3.5.2 Krav til etablering av nye fastmerker til bruk i bygg- og anleggsprosjekter....7
3.5.2.1 Krav til kompetanse....7
3.5.2.2 Krav til nummerering og plassering....7
3.5.2.3 Krav til geodetisk kvalitet....7
3.5.3 Krav til innmålingsprosedyre for fastmerker....8
3.5.4 Krav til transformasjon....8
4 Leveransespesifikasjon for innmålte data....9
4.1 Krav til utvekslingsformat/standard....9
4.2 Leveranse av SOSI-filer....9
4.3 SOSI-hode....10
4.4 Objektnivå....11
4.4.1 Datafangstdato [..DATAFANGSTDATO]....11
4.4.2 Datafangstmetode/Nøyaktighet/Synbarhet/Datafangstmetodehøyde/H-nøyaktighet....11
4.5 Eksempel på SOSI-fil....13
4.6 Metadataleveranse....15
4.7 Rapport for innmålt data....17
5 Grensesnitt og referanser til andre interne prosesser og dokumenter....17
6 Vedlegg....17

© Dokumentet er ukontrollert hvis utskrevet eller nedlastet

Utarbeidet av Even Stangebye

1 FORMÅL OG OMFANG

Denne spesifikasjonen skal inn som krav i alle kontrakter med konsulenter og entreprenører som gjennomfører prosjekter og utbyggingsoppdrag for Avinor. Dette gjelder både nye bygninger, terrenginngrep og ombygginger, både over og under bakken. Spesifikasjonen gjelder for alle Avinors lufthavner, datterselskaper av Avinor og eventuelle tredjeparter som Avinor har avtale med.

Spesifikasjonen beskriver generelt hvordan innmåling av geografisk informasjon på lufthavner skal gjennomføres og leveres. Dette gjelder for prosjekter, utbygging og endringer på lufthavnens uteområde. For å vite hvordan de ulike objektene skal måles inn, se spesifikke datainnsamlingsinstrukser på https://avinor.no/konsern/kart/datainnsamling-og-innmalingsinstrukser/veiledninger

Referansepunkter som skal publiseres i AIP Norge blir dekket av SP00004 Kart- og geodatatjenester - Innmåling av referansepunkter i tilknytning til lufthavn, og de innmålingene skal kun gjøres av firma Avinor har rammeavtale med. Ta kontakt med kart.og.geodata@avinor.no hvis det er behov for dette.

Innsamlet data blir lagt inn i Avinors kartdatabase. Herfra blir data blant annet brukt i prosjekter, som grunnlag for publiserte data, driftsrelaterte kart, hinderanalyser, etc.

2 BESKRIVELSE

2.1 Krav til leveranse av innmålte data

Alle tiltak som medfører fysiske endringer av lufthavnens uteområde skal dokumenteres. Endringer skal minst dokumenteres med rapport som kort beskriver arbeidet, fil for innmålingsdata og fil med metadata. Andre typer leveranse kan forekomme, da vil dette bli spesifisert i bestillingen. Alle filer leveres til Avinor. Rapport skal inneholde arbeidsflyten til innmålingen. Hvis bilder er en del av «som bygget» dokumentasjonen skal også disse leveres Avinor.

Måleutstyret skal være kalibrert årlig. Kalibreringsrapporten skal være med i leveransen til Avinor. Det vises til «Standarder for geografisk informasjon - Kontroll og kalibrering av elektrooptiske avstandsmålere».

2.1.1 Andre tiltak som kan medføre krav om nykartlegging/innmåling

Ved endring av utflygingssektor for en rullebane vil dette kunne utløse behov for innmåling og nykonstruksjon/ajourføring av kart som grunnlag til revidert hinderanalyse.

Ved større endring eller nybygg bør man også vurdere å inkludere ny flyfotografering til ortofotoproduksjon og ajourføring av grunnkart, selv om nøyaktighetskrav osv. kan tilfredsstilles ved innmåling.

2.1.2 Når bortfaller krav til innmåling?

Ved store terrenginngrep vil det bli stilt krav til ny flyfotografering for kartkonstruksjon og ortofotoproduksjon. Ved rask ny flyfotografering og kartkonstruksjon kan man for enkelte tiltak se bort fra kravet om innmåling. For at kravet skal bortfalle skal det i hvert tilfelle være inngått en avtale med Kart og kunngjøring (kart.og.geodata@avinor.no).

2.1.3 Avvik fra eller tillegg til kravene?

Spesifikke elementer som ikke er nevnt i denne spesifikasjonen avtales for hvert enkelt prosjekt. Avtalen gjøres mellom Avinors prosjektleder og Kart og kunngjøring (kart.og.geodata@avinor.no) for deretter å bli tatt i det enkelte prosjekt. Hvis enkeltprosjekt ønsker å benytte andre standarder eller nyere metoder, så er dette mulig, men det må avtales spesifikt i hvert enkelt tilfelle.

Til info: Geografiske koordinater til kunngjøringstjenesten (WGS84)
Koordinater som skal til kunngjøringstjenesten (AIP Norge) skal være i grader, minutt, sekund (geografiske koordinater). Kart og kunngjøring kan transformere koordinater som kommer fra prosjekt over til geografiske koordinater som skal til kunngjøringstjenesten. Ta kontakt på e-post: kart.og.geodata@avinor.no.
Det er svært viktig at koordinater som skal til kunngjøring er korrekt, så det er derfor ønskelig at denne transformasjonen blir gjort av personell i Kart og kunngjøring hvis ikke annet er avtalt.

2.2 Elementer som skal landmåles

Dette dokumentet dekker de generelle kravene som stilles til landmåling på lufthavn. For å finne hvordan de spesifikke objektene skal måles inn, se:

- Datainnsamlingsinstruks primærdata detaljert lufthavn
- Datainnsamlingsinstruks for ledningsnett og tankanlegg
- Geodetisk datainnsamlingsinstruks FKB for lufthavnskartlegging

Alle disse dokumentene ligger her: https://avinor.no/konsern/kart/datainnsamling-og-innmalingsinstrukser/veiledninger

I instruksene kan man søke opp objektet som skal måles inn. Der vil det stå hvor på objektet det skal måles og de egenskapene som skal med i leveransen. Under et eksempel på geodetisk innmåling av terskel-oppmerking.

SOSI-standard - versjon 5.0 – 17.05.24
Datainnsamlingsinstruks Primærdata Detaljert Lufthavn Side 173 av 354

9.3 Terskel

Geometri/topologi FLATE (fot/gen) eller KURVE (lan/sat)

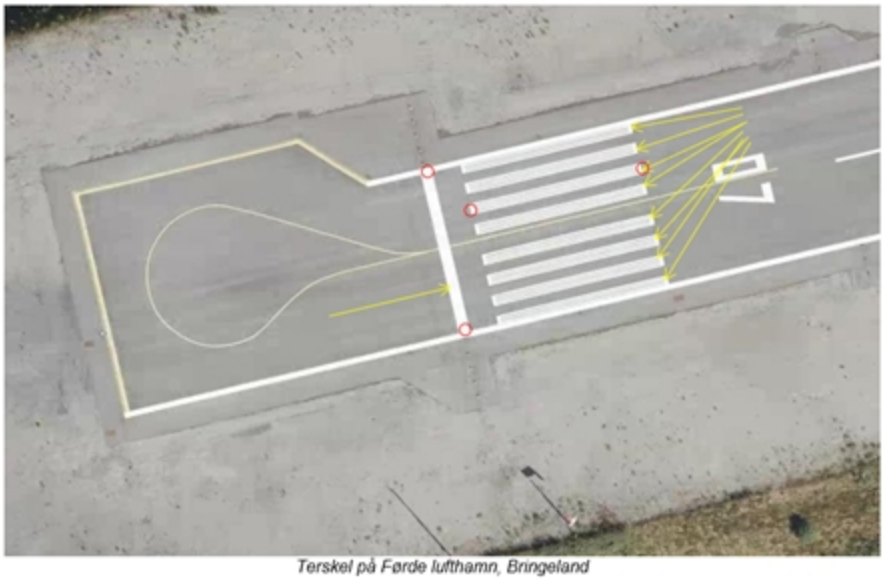
Tilleggsbeskrivelse Terskel består av én tykk stripe på tvers av rullebanen påfulgt av flere striper i rullbaneretning. Antall striper kan variere avhengig av bredde på rullebane.

Grunnrissreferanse Fotogrammetrisk: Ytterkant oppmerking.
Landmåling: Det skal måles et to punkt i senter enden av hver terskelmerk – markert med røde sirkler i figuren

Høydereferanse Terreng

Egenskaper til objekttypen

Egenskapsnavn	Tillatte verdier	Datatype	P/B/O	Merknad
OBJTYPE	Rullebanemerking	T32	P	fot/lan/sat/gen
RWYMERK	11	H2	P	
OPPMERKINGSFARGE	10, 11	H2	P	
BANENAVN		T10	P	

Terskel på Førde lufthamn, Bringeland

3 KRAV TIL INNMÅLING

3.1 Grunnlagspunkter

Avinor har egne grunnlagspunkter på alle lufthavnene, som lagres i Avinors register for flyplassdata. Disse kan hentes ut derfra eller fås tilsendt ved å kontakte kart.og.geodata@avinor.no.

3.2 Generelle krav

For at innmåling skal godkjennes må følgende krav innfris:

- Innmåling skal skje ved hjelp av GPS/GNSS-utstyr eller totalstasjon.
- Måleutstyr skal være kalibrert årlig. Kalibreringsrapporten skal være med i leveransen til Avinor.
- Det skal utføres kontrollinnmåling mot Avinors grunnlagspunkt før innmålingsarbeidet starter. Grunnlagspunkter skal også lastes digitalt inn i måleboken
- Toleransegrense for stedfestingsnøyaktigheten skal defineres av det enkelte prosjektet. Dersom stedfestningsnøyaktigheten ikke er definert i prosjektet skal den være 15 cm i grunnriss og i høyde. Dette er gitt etter «Primærdata Detaljert Lufthavn – spesifikasjonen», som er satt etter fotogrammetriske målemetoder. Kvaliteten på data kartlagt med totalstasjon/GNSS vil forventet være langt bedre.
- Ved innmåling av byggninger skal alle hjørner på takkant/gesims og eventuelt mønelinje på bygningen måles inn der det er mulig.
- Ved innmåling av terreng skal antall innmålte punkter være tilstrekkelig, slik at terrenget blir gjenspeilet på riktig måte etter generering av kotehøyder eller terrengmodell. Punkttetthet kan gis av Avinor.
- Det skal på hvert objekt alltid registreres ICAO, DATAFANGSTDATO, DATAFANGSTMETODE, NØYAKTIGHET, SYNBARHET, DATAFANGSTMETODEHØYDE og H-NØYAKTIGHET, REGISTRERINGSVERSJON, GEODATAPRODUSENT og PROSESS_HISTORIE samt relevant OBJTYPE og eventuelle tilhørende egenskapsverdier.
- «Som bygget»-mal som beskriver arbeidsflyt/-gang ved innmåling skal leveres sammen med SOSI-filen.

3.3 Import, lagring og eksport av innmålte data

Ved feltarbeid skal alt av data importeres og eksporteres digitalt, f.eks. import av SOSI-fil med grunnlagspunkter importeres direkte til landmålingsinstrument.

Datainnsamling skal også lagres digitalt på måleinstrumentet (observasjoner, avstander, rådata, diverse parameter, osv.). På denne måten kan man alltid benytte seg av rådata til verifisering, kryss-sjekk og til beregninger.

Dersom man ikke kan utføre datainnsamling ved hjelp av digitalt måleutstyr, skal det fremlegges nok informasjon og bevis på at innmåling som er utført er fritatt for grove feil, f.eks. feil avlesning av stanghøyden.

3.4 Geodetisk referansesystem

3.4.1 Horisontal referanseramme

3.4.1.1 EUREF89 NTM (Primært referansesystem for prosjekter)

Alle målinger som utføres for prosjekter på Avinors lufthavner skal referere til EUREF89 NTM horisontal referanseramme. Avinor ønsker bruk av NTM kartprojeksjon for bruk i bygg- og anleggsprosjekter. Dette for å unngå målestokk-problematikken som oppstår ved UTM kartprojeksjon.

Avinor leverer ut data til prosjekter i NTM og den sonen lufthavnen ligger i, som er definert i tabellen under. Kart og kunngjøring kan også bistå med transformasjon av data. Ved transformasjon fra/til NTM skal informasjon om transformasjon foreligge.

Data fra større prosjekter skal leveres i gjeldende NTM-sone til Kart og kunngjøring. Ved innmålinger i andre soner vil ønsket sone bli oppgitt i bestilling fra Avinor. Dette vil gjelde hos andre lufthavner som Avinor har avtale med som omfatter kartlegging.

NTM-SONER		
ENAL	ÅLESUND	6
ENAN	ANDØYA	16
ENAT	ALTA	23
ENBL	FØRDE	5
ENBN	BRØNNØYSUND	12
ENBO	BODØ	14
ENBR	BERGEN	5
ENBS	BÅTSFJORD	29
ENBV	BERLEVÅG	29
ENCN	KRISTIANSAND	8
ENDU	BARDUFOSS	18
ENEV	HARSTAD/NARVIK	16
ENFL	FLORØ	5
ENGM	OSLO GARDERMOEN	11
ENHF	HAMMERFEST	23
ENHK	HASVIK	22
ENHV	HONNINGSVÅG	25
ENKB	KRISTIANSUND	7
ENKR	KIRKENES	29
ENLK	LEKNES	13
ENMH	MEHAMN	27
ENML	MOLDE	7

NTM-SONER		
ENMS	MOSJØEN	13
ENNA	LAKSELV	24
ENNM	NAMSOS	11
ENOV	ØRSTA/VOLDA	6
ENRA	MO I RANA (Røssvoll)	14
ENMR	MO I RANA (Fagerlia)	14
ENRM	RØRVIK	11
ENRO	RØROS	11
ENRS	RØST	12
ENSB	SVALBARD	15
ENSD	SANDANE	6
ENSG	SOGNDAL	7
ENSH	SVOLVÆR	14
ENSK	STOKMARKNES	15
ENSS	VARDØ	30
ENST	SANDNESSJØEN	12
ENTC	TROMSØ	18
ENVA	TRONDHEIM	10
ENVD	VADSØ	29
ENVR	VÆRØY	12
ENZV	STAVANGER	5

3.4.1.2 EUREF89 UTM

Avinors kartdatabase er i Euref89 UTM. Data som ikke skal til prosjekter kan leveres både på UTM og NTM, alt etter ønske og bruk. Ta kontakt med Kart og kunngjøring om det er spørsmål om dette.

Avinor kan ta imot data til kartdatabasen både på UTM og NTM.

Avinors lufthavner opererer i følgende UTM-soner: 32, 33 og 35.

UTM 32	
ENAL	ÅLESUND
ENBL	FØRDE
ENBR	BERGEN
ENCN	KRISTIANSAND
ENFG	FAGERNES
ENFL	FLORØ
ENGM	OSL-GARDERMOEN
ENKB	KRISTIANSUND
ENML	MOLDE
ENNM	NAMSOS
ENOV	ØRSTA/VOLDA
ENRM	RØRVIK
ENRO	RØROS
ENSD	SANDANE
ENSG	SOGNDAL
ENVA	TRONDHEIM
ENZV	STAVANGER

UTM 33	
ENAN	ANDØYA
ENBN	BRØNNØYSUND
ENBO	BODØ
ENDU	BARDUFOSS
ENEV	HARSTAD/NARVIK
ENLK	LEKNES
ENMS	MOSJØEN
ENRA	MO I RANA
ENRM	MO I RANA
ENRS	RØST
ENSB	SVALBARD
ENSH	SVOLVÆR
ENSK	STOKMARKNES
ENSR	SØRKJOSEN
ENST	SANDNESSJØEN
ENTC	TROMSØ
ENVR	VÆRØY

UTM 35	
ENAT	ALTA
ENBS	BÅTSFJORD
ENBV	BERLEVÅG
ENHF	HAMMERFEST
ENHK	HASVIK
ENHV	HONNINGSVÅG
ENKR	KIRKENES
ENNA	LAKSELV
ENSS	VARDØ
ENVD	VADSØ

3.4.2 Vertikalreferanseramme

Som vertikal referanseramme skal NN2000 benyttes på alle Avinors lufthavner. Unntatt er Svalbard lufthavn der geoidemodell ARCGP06 fra Norsk polarinstitutt skal benyttes.

Ved bruk av satellittbaserte målemetoder (GNSS-utstyr) skal man alltid benytte siste gjeldende høydereferanseflate for beregning av ortometrisk høyde i NN2000 fra ellipsoidisk høyde i EUREF89 (GRS80), dersom annet ikke er avtalt med Kart og kunngjøring i Avinor.

For beregning av ortometriske høyder fra ellipsoidiske høyder, skal man alltid benytte siste utgitte høydereferanseflate (V-REF) (for eksempel href2018a). ARCGP-2006-SK geoidemodell skal benyttes for Svalbard.

3.5 Oppretting av geodetisk grunnlagsnett/fastmerker for utbyggingsprosjekter

3.5.1 Generelt

Kart og kunngjøring er ansvarlig for å gjennomføre etablering, måling, beregning og kontroll av nye grunnlagspunkt i grunnlagsnettet, samt til å ivareta geografisk informasjon på grunnlagsnettet. Kart og kunngjøring er også ansvarlig for å distribuere koordinater på grunnlagspunkt til prosjekter.

Alt landmålingsrelatert arbeid, både innmåling og utsetting, skal ta utgangspunkt i Avinors grunnlagsnett. Grunnlagsnettet består av minst fire grunnlagspunkter som er jevnt fordelt utover lufthavnen. Ved utbyggingsprosjekter kan det være behov for å fortette grunnlagsnettet med nye fastmerker som ligger innenfor anleggsområdet. Disse fastmerkene kan da bli brukt under hele prosjektet som et geodetisk grunnlag for landmåling, men vil ikke inngå i Avinors grunnlagsnett da dette har egen spesifikasjon til innmåling. Ved behov for videre lagring av fastmerker ta kontakt med Kart og kunngjøring for spesifikasjon for levering.

På hver lufthavn skal det være etablert et grunnlagsnett. Hovedgrunnen til etablering av grunnlagsnettet på en lufthavn er for å kunne utføre landmålingsoppgaver, som f.eks. innmåling av rullebanepunkter og navigasjonshjelpemidler, og fotogrammetrisk kartlegging fra fly.

Bilde 1 og bilde 2: Grunnlagspunkt G5 og oversiktskart over grunnlagspunkter på Sandessjøen lufthavn.

3.5.2 Krav til etablering av nye fastmerker til bruk i bygg- og anleggsprosjekter

3.5.2.1 Krav til kompetanse

Landmåler må ha kompetanse og erfaring innen landmåling, samt innen grunnleggende bruk av og måleprosedyrer relatert til GPS/GNSS utstyr, totalstasjoner, elektro-optiske måleinstrumenter, osv. God forståelse av utjevningslære og kartprojeksjoner er en stor fordel ved etablering av nye fastmerker og ved rapportering.

3.5.2.2 Krav til nummerering og plassering

Alle nye fastmerker skal ha unik nummerering og skal starte med FMYYXXX [YY er siste to bokstaver i ICAO-koden, XXX er nummer på fastmerket], f.eks. FMCN001.

Fastmerkene skal plasseres på områder som er stabile og i området som ikke vil bli påvirket av anleggsarbeidet, for eksempel fjell, eksisterende bygg, fundamenter. Fastmerker skal være varig merket.

3.5.2.3 Krav til geodetisk kvalitet

Fastmerker skal oppfylle de nøyaktighetskrav som er bestemt for prosjektet. Det er leverandørens ansvar å tilfredsstille kravet til nøyaktighet ved etablering av fastmerker.

For beregning av grunnrisskravet skal man bruke parameterne p og k til geodetisk stamnett. Det er viktig å merke seg at standardavviket må være vesentlig mindre enn toleransen. Toleranse for grunnriss og høyde skal beregnes Kartverkets Standarder for geografisk informasjon - Geodetisk grunnlag – koordinatbaserte referansesystemer og kvalitetssikring av grunnlagspunkt.

3.5.3 Krav til innmålingsprosedyre for fastmerker

Ved etablering av nye fastmerker skal disse etableres ut i fra Avinors grunnlagspunkt. Innmåling av nye fastmerker skal gjøres ved bruk av totalstasjon eller GNSS-utstyr. Ved etablering av nye fastmerker skal det alltid benyttes minst to Avinor grunnlagspunkt, og innmåling skal skje fra minst to oppstillingsplasser. Ved satsmålinger bør det måles minst tre satser fra minst to oppstillingsplasser.

Ved bruk av GNSS-utstyr skal det benyttes nyeste høydereferanseflate fra Kartverket for beregning av ortometrisk høyde i NN2000 fra ellipsoidisk høyde i EUREF89, hvis ikke noe annet er avtalt med Kart og kunngjøring i Avinor. Dokumentasjon på benyttet høydereferanseflate/geoidemodell skal følge leveransen.
Ved RTK-målinger skal det utføres to målinger med minimum 45 minutter mellom hver måling, eller tre målinger med minimum 15 minutter mellom hver måling.

Ved statisk innmåling skal det måles trekanter og firkanter med minimum fire vektorer og minimum måletid er 60 minutter pr. punkt. For mer informasjon les Kartverkets Standarder for geografisk informasjon - Satellittbasert posisjonsbestemmelse.

3.5.4 Krav til transformasjon

Transformasjon innebærer omregning av et punkts koordinater i et koordinatsystem til dets tilsvarende koordinater i et annet koordinatsystem. Eksempel på transformasjon er overgang fra EUREF89 UTM til EUREF89 NTM. Kart og kunngjøring er behjelpelig med transformasjon av data.

Dersom en transformasjon blir benyttet skal følgende oppgis i rapporten:

- Fra koordinatsystem og til koordinatsystem
- Transformasjonsformel som er benyttet, f.eks. skt2lan1.dll
- Programvare som er benyttet, f.eks. Sktrans

Dersom man selv har beregnet transformasjon parameter skal følgende oppgis:

- Navn og koordinater på fellespunkter i begge koordinatsystemer
- Type transformasjon, f.eks. affin, Helmert, 7-parameter osv.
- Transformasjonsparameter.
- Programvare benyttet for beregning.

4 LEVERANSESPESIFIKASJON FOR INNMÅLTE DATA

4.1 Krav til utvekslingsformat/standard

Utvekslingsformat for all geografisk informasjon er per i dag SOSI. Alle SOSI-filer skal leveres i siste gjeldende versjon og følge siste versjon av SOSI-standarden. Siste gjeldene versjon av datainnsamlingsinstruks for lufthavnobjekter (Primærdata Detaljert Lufthavn) kan finnes på Kart og kunngjøringsnettside: https://avinor.no/konsern/kart/datainnsamling-og-innmalingsinstrukser/. Her vil det også ligge henvisninger til andre aktuelle standarder, både Avinors og andre.

Informasjon kan finnes i:

- Standardene «Produksjon av basis geodata» og «Geodatakvalitet» (siste gjeldende).
- SOSI-standard - Primærdata Detaljert Lufthavn (siste gjeldende).
- Øvrige SOSI-standarder for FKB-kartlegging (siste gjeldende).
- Avinors Innmålingsinstruks for ledningsnett og tankanlegg (siste gjeldende)

Følgende kapitler i SOSI-standarden kan være aktuelle:

- Generell type
- Bygninger
- Bygningsmessige anlegg
- Vegsituasjon
- Terrengform
- Kyst og sjø
- Innsjø og vassdrag
- Annen naturinformasjon
- Bane
- Fastmerker

En må se vekk fra innmålingsnøyaktigheten som er definert i produktspesifikasjonen dersom innmålingsnøyaktigheten er definert i prosjektet.

4.2 Leveranse av SOSI-filer

Leveransen av innmålte data skal deles opp i ulike SOSI-filer.

De skal deles opp etter disse kategoriene:

- Lufthavndata (Primærdata Detaljert Lufthavn)
- FKB-data
- El og elkom data
- VA og tankanlegg data

SOSI-filer skal genereres ved eksport, og skal ikke skrives eller manipuleres for hånd.

4.3 SOSI-hode

I en standard leveransefil kan «hodet» på SOSI-filen se slik ut (eksempel):

.HODE
..TEGNSETT UTF-8
..PRODUSENT Landmåler AS
..EIER Avinor AS
..TRANSPAR
...KOORDSYS 22
...ORIGO-NØ 0 0
...ENHET 0.01
...VERT-DATUM NN2000
..OMRÅDE
...MIN-NØ 6686486 286223
...MAX-NØ 6693814 297087
..SOSI-VERSJON 5.0

Parameterne som er markert med oransje farge må defineres før eksport, resten blir som oftest generert av programvaren.

Tegnsett [..TEGNSETT] skal alltid beskrives med UTF-8 eller ISO8859-1.
Enhet [….ENHET] skal alltid være centimeter (0.01) eller millimeter (0.001).
Origo […ORIGO-NØ] skal alltid defineres med N=0 og Ø= 0.

For definisjon av horisontalt koordinatsystem skal følgende koder benyttes:

For UTM-koordinater:

Horisontal datum	UTM-sone	SOSI-kode [...KOORDSYS]
EUREF89 UTM	32	22
	33	23
	35	25

For NTM-koordinater:

Horisontal datum	NTM-sone*	SOSI-kode [...KOORDSYS]
EUREF89 NTM	5	205
	6	206
	7	207
	8	208
	10	210
	11	211
	12	212
	13	213
	14	214
	15	215
	16	216
	18	218
	20	220
	22	222
	23	223
	24	224
	25	225
	27	227
	29	229
	30	230

*Viser bare soner Avinor har lufthavner, ved behov for andre soner vil det bli spesifisert i bestilling.

For definisjon av vertikal datum skal følgende koder benyttes:

Område	Vertikal datum	SOSI-kode [...VERT-DATUM]
Fastlandsnorge	Norsk null av 2000	NN2000
Svalbard	ARCGP-2006-SK geoidemodell	LOKAL*

**Svalbard har eget vertikalt datum, og VERT-DATUM skal da være LOKAL, mens det skal stå ARCPG06 i «V-REF» (fritekst).*

4.4 Objektnivå

Oppbygging av objektnivå vil være avhengig av objekttypen som skal leveres.
Følgende beskrivelse av egenskaper skal ligge under objektnivå (eksempel på innmålt lufthavnlys):

.PUNKT 10:
..OBJTYPE Lufthavnlys
..LHLYSTYPE 54
..LHLYS_OPPHØYD_NEDFELT O
..LHLYSRETN 3
..LHLYSFARGE 12
..ICAO ENAL
..KVALITET
…DATAFANGSTMETODE sat
...NØYAKTIGHET 5
…SYNBARHET 0
…DATAFANGSTMETODEHØYDE sat
...H-NØYAKTIGHET 10
..DATAFANGSTDATO 20180609
..REGISTRERINGSVERSJON 2022-01-01
..GEODATAPRODUSENT Landmåler AS
..PROSESS_HISTORIE 001
..NØH
669050361 29104886 16442

4.4.1 Datafangstdato [..DATAFANGSTDATO]

Her skal det føres dato for utført innmåling/registrering av objektet(er). For Avinors prosjekter holder det med dato, med mindre også klokkeslett er avtalt.
Format: ååååmmdd eller ååååmmddttmmss

Eksempel:
..DATAFANGSTDATO 20190719
..DATAFANGSTDATO 20190719102445

Det er krav om at det skal være georgiansk kalender og universal time (UTC) lokal tid.

4.4.2 Datafangstmetode/Nøyaktighet/Synbarhet/Datafangstmetodehøyde/H-nøyaktighet

Disse egenskapene gir en beskrivelse av datainnsamlingsmetoden og kvaliteten på utført innmåling og skal gis for hvert enkelt objekt.

Eksempel:
..KVALITET
…DATAFANGSTMETODE sat
…NØYAKTIGHET 5
…SYNBARHET 0
…DATAFANGSTMETODEHØYDE sat
…H-NØYAKTIGHET 5

Datafangstmetode [..DATAFANGSTMETODE]
Målemetode skal angi metode for måling i grunnriss (x,y).

Kodeliste Datafangstmetode/Datafangstmetodehøyde

Kodenavn	Beskrivelse av målemetoden	Kode
Digitalisert	Posisjonen er digitalisert fra ortofoto eller andre plane kartdata	dig
Fotogrammetri	Posisjonen er konstruert/generert fra en fotogrammetrisk stereomodell	fot
Generert	Posisjonen er manuelt konstruert, eller generert ved maskinlæring eller annen type programvare, fra punktsky fra laserskanning, bildematching, sonar, andre typer sensordata eller kombinasjon av flere typer sensordata	gen
Landmålt	Posisjonen er målt inn direkte med en landmålingsmetode. Aktuelle landmålingsmetoder kan være nivellering, vinkelmåling, avstandsmåling eller treghetsmåling. Kodeverdien brukes også for kombinasjoner av disse målemetodene eller der disse målemetodene kombineres med GNSS. Landmåling utføres normalt med overskytende målinger og utjevning av resultatet.	lan
Plandata	Posisjonen er hentet plandata. Posisjonen er ikke verifisert med innmåling.	pla
Satellittmålt	Posisjonen er målt inn direkte med GNSS (for posisjoner målt inn med GNSS i kombinasjon med andre landmålingsmetoder skal koden Landmåling benyttes)	sat
Som bygget	Posisjonen er hentet fra prosjekterte eller planlagte data, f.eks. fra en BIM-modell, som er verifisert som bygget ved innmålinger	byg
Ukjent	Ukjent eller uspesifisert datafangstmetode	ukj

Nøyaktighet [..NØYAKTIGHET]
Angir nøyaktigheten for grunnriss i cm heltall.

Synbarhet [..SYNBARHET]
Synbarhet definerer hvor godt den kartlagte detalj var synbar ved innmåling/kartlegging.

Kodenavn	Definisjon	Kode
Fullt ut synlig/gjenfinnbar i terrenget.	Default	0
Dårlig gjenfinnbar i terreng	Forøvrig grei å innmåle (benyttes bl.a. for innmåling av ledninger på lukket grøft)	1
Middels synlig i flybilde/modell	Middels synlig i flybilde/modell	2
Dårlig/ikke synlig i flybilde/modell	Dårlig/ikke synlig i flybilde/modell	3

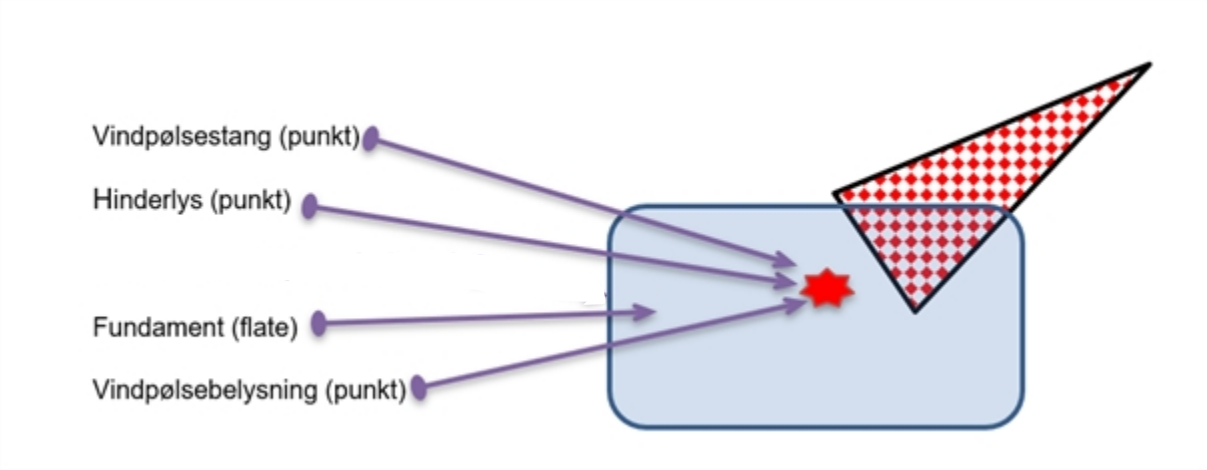
Datafangstmetodehøyde [..DATAFANGSTMETODEHØYDE]
Datafangstmetodehøyde angir metode for å måle høyden (z). Samme koder som for Datafangstmetode.

H-nøyaktighet [..H-NØYAKTIGHET]
Angir nøyaktigheten for høyden i cm i heltall.

4.5 Eksempel på SOSI-fil

Eksempel på SOSI-leveranse ved innmåling av vindpølse og tilhørende fundament:

Ved innmåling av vindpølse skal man måle inn vindpølsestang (lufthavninstrument), vindpølsebelysning (lufthavnlys), hinderlys som er montert på vindpølsa (lufthavnlys) og fundament (bygningsmessige anlegg).

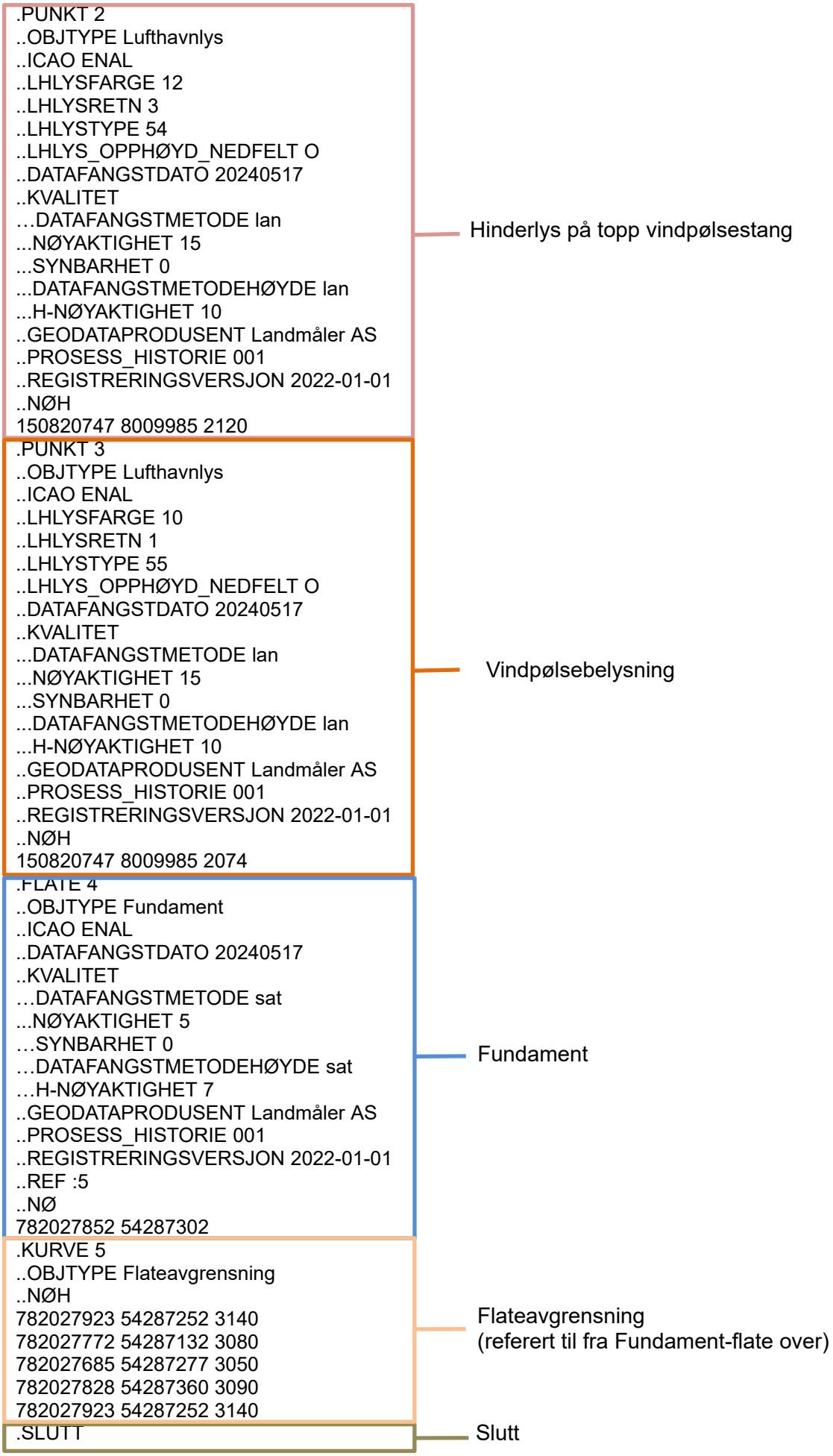

Eksempel på SOSI-fil med objekter både fra «Primærdata Detaljert Lufthavn» og «Bygningsmessige anlegg» på neste side:

```
.HODE
..TEGNSETT UTF-8
..PRODUSENT Landmåler AS
..EIER Avinor AS
..TRANSPAR
...KOORDSYS 22
...ORIGO-NØ 0 0
...ENHET 0.01
...VERT-DATUM NN2000
..OMRÅDE
...MIN-NØ 1507279 78257
...MAX-NØ 1514869 84252
..SOSI-VERSJON 5.0
```

HODE

```
.PUNKT 1
..OBJTYPE LufthavnInstrument
..ICAO ENAL
..LHINST_TYPE 50
..DATAFANGSTDATO 20240517
..KVALITET
…DATAFANGSTMETODE lan
...NØYAKTIGHET 15
…SYNBARHET 0
…DATAFANGSTMETODEHØYDE lan
...H-NØYAKTIGHET 10
..GEODATAPRODUSENT Landmåler AS
..PROSESS_HISTORIE 001
..REGISTRERINGSVERSJON 2022-01-01
..NØH
150820747 8009985 2017
```

Vindpølse

.PUNKT 2
..OBJTYPE Lufthavnlys
..ICAO ENAL
..LHLYSFARGE 12
..LHLYSRETN 3
..LHLYSTYPE 54
..LHLYS_OPPHØYD_NEDFELT O
..DATAFANGSTDATO 20240517
..KVALITET
…DATAFANGSTMETODE lan
...NØYAKTIGHET 15
...SYNBARHET 0
...DATAFANGSTMETODEHØYDE lan
...H-NØYAKTIGHET 10
..GEODATAPRODUSENT Landmåler AS
..PROSESS_HISTORIE 001
..REGISTRERINGSVERSJON 2022-01-01
..NØH
150820747 8009985 2120
Hinderlys på topp vindpølsestang
.PUNKT 3
..OBJTYPE Lufthavnlys
..ICAO ENAL
..LHLYSFARGE 10
..LHLYSRETN 1
..LHLYSTYPE 55
..LHLYS_OPPHØYD_NEDFELT O
..DATAFANGSTDATO 20240517
..KVALITET
...DATAFANGSTMETODE lan
...NØYAKTIGHET 15
...SYNBARHET 0
...DATAFANGSTMETODEHØYDE lan
...H-NØYAKTIGHET 10
..GEODATAPRODUSENT Landmåler AS
..PROSESS_HISTORIE 001
..REGISTRERINGSVERSJON 2022-01-01
..NØH
150820747 8009985 2074
Vindpølsebelysning
.FLATE 4
..OBJTYPE Fundament
..ICAO ENAL
..DATAFANGSTDATO 20240517
..KVALITET
…DATAFANGSTMETODE sat
...NØYAKTIGHET 5
…SYNBARHET 0
…DATAFANGSTMETODEHØYDE sat
…H-NØYAKTIGHET 7
..GEODATAPRODUSENT Landmåler AS
..PROSESS_HISTORIE 001
..REGISTRERINGSVERSJON 2022-01-01
..REF :5
..NØ
782027852 54287302
Fundament
.KURVE 5
..OBJTYPE Flateavgrensning
..NØH
782027923 54287252 3140
782027772 54287132 3080
782027685 54287277 3050
782027828 54287360 3090
782027923 54287252 3140
Flateavgrensning
(referert til fra Fundament-flate over)
.SLUTT
Slutt

4.6 Metadataleveranse

For et prosjekt skal metadata følge med som egen fil. Det er en metadatafil per prosjekt (ikke metadata per objekt). I eksempelet under vises de attributtene som skal være med i metadatafilen.

Eksempel på metadatafil:

.FLATE 1:
..OBJTYPE Prosjektmetadata
..FORMATNAVN SOSI
..FORMATVERSJON 5.0
..H_ENHET meters
..ICAO ENAL
..KODEROM EPSG
..KODE 25832
..KONTAKTORGANISASJONNAVN Terratec AS
..KONTAKTORGANISASJONROLLE 009
..KONTAKTPERSONNAVN Ola Nordmann
..METADATAETABLERINGSDATO 20170628
..METADATAID
..PROSESSBESKRIVELSE Verifikasjon og oppdatering
..PROSESSDATO 20240517
..PROSESSTRINNKODE 001
..SAMMENDRAG Prosjektmetadata for ADQ Ålesund lufthavn, Vigra, juni 2017
..V_ENHET meters
..REF :2
..NØ
693989231 35158412
.KURVE 2
..OBJTYPE Flateavgrensning
..NØ
693989406 35158810
693989231 35158810
693989231 35158412
693989406 35158412
693989406 35158810
.SLUTT

«featureType» Prosjektmetadata

Navn	Definisjon/Forklaring	Mult	Kode	Type
icao	angivelse av lufthavn ved kode på fire alfanumeriske tegn.			ICAO
metadataIdentifikator	Unik identifikator på en metadata-fil som bl.a. beskriver datasett/tjenester og instanser av objektklasser.	[0..1]		CharacterString
metadataEtableringDato	Dato for når metadata ble opprettet eller sist endret			DateTime
sammendrag	Brief narrative summary of the content of the dataset			CharacterString
kontaktPersonNavn	Navn på ansvarlig. Etternavn, Fornavn, Tittel. Separert med skilletegn.	[0..1]		CharacterString
kontaktOrganisasjonNavn	Navn på ansvarlig organisasjon.			CharacterString
kontaktOrganisasjonRolle	Funksjon for ansvarlig organisasjon.			CI_RolleKode
prosessDato	Dato og tidspunkt eller tidsrom når et trinn i produksjonen (dataetableringen) ble utført.			DateTime
prosessBeskrivelse	Beskrivelse av et trinn i produksjonen			CharacterString

	(dataetableringen) inkludert parametre og toleranser.			
prosessTrinnKode	Angivelse av hvilken prosess som ble utført.			DQ_ProsessTrinnKode
koderom	Navn på koderom for koordinatsystem f.eks EPSG	[0..1]	EPSG	CharacterString
kode	Kode som angir referansesystemet (EPSG-kode f.eks 25633)		25833	CharacterString
formatnavn	Name of the data transfer format(s) offered by the distributor for an available dataset. Example: SDTS		SOSI	CharacterString
formatversjon	Version number of the format		4.6	CharacterString
horisontalEnhet	horisontalkoordinatenes enhet (f.eks meters)		meters	Real
vertikalEnhet	vertikalkoordinatenes enhet (f.eks meters)		meters	Real
område	geometri flate			Flate

«codeList» ICAO

Kodeliste (forenklet) for ICAO-verdier

KODE	LUFTHAVN
ENAL	Ålesund lufthavn, Vigra
ENAN	Andøya lufthavn, Andenes
ENAS	Ny-Ålesund lufthavn, Hamnerabben
ENAT	Alta lufthavn
ENBL	Førde lufthamn, Bringeland
ENBN	Brønnøysund lufthavn, Brønnøy
ENBO	Bodø lufthavn
ENBR	Bergen lufthavn, Flesland
ENBS	Båtsfjord lufthavn
ENBV	Berlevåg lufthavn
ENCN	Kristiansand lufthavn, Kjevik
ENDI	Geilo lufthavn, Dagali
ENDU	Bardufoss lufthavn
ENEV	Harstad/Narvik lufthavn, Evenes
ENFG	Fagernes lufthavn, Leirin
ENFL	Florø lufthamn
ENGM	Oslo lufthavn, Gardermoen
ENHD	Haugesund lufthavn, Karmøy
ENHF	Hammerfest lufthavn
ENHK	Hasvik lufthavn
ENHV	Honningsvåg lufthavn, Valan
ENKB	Kristiansund lufthavn, Kvernberg
ENKJ	Kjeller flyplass
ENKR	Kirkenes lufthavn, Høybuktmoen
ENLI	Farsund flyplass, Lista
ENLK	Leknes lufthavn
ENMH	Mehamn lufthavn
ENML	Molde lufthavn, Årø
ENMR	Mo i Rana, Fagerlia

KODE	LUFTHAVN
ENMS	Mosjøen lufthavn, Kjærstad
ENNA	Lakselv lufthavn, Banak
ENNM	Namsos lufthavn
ENNO	Notodden lufthavn
ENOL	Ørland flyplass
ENOV	Ørsta/Volda lufthamn, Hovden
ENRA	Mo i Rana lufthavn, Røssvoll
ENRM	Rørvik lufthavn, Ryum
ENRO	Røros lufthavn
ENRS	Røst lufthavn
ENRY	Moss lufthavn, Rygge
ENSA	Svea lufthavn
ENSB	Svalbard lufthavn, Longyear
ENSD	Sandane lufthamn, Anda
ENSG	Sogndal lufthamn, Haukåsen
ENSH	Svolvær lufthavn, Helle
ENSK	Stokmarknes lufthavn, Skagen
ENSN	Skien lufthavn, Geiteryggen
ENSO	Stord lufthavn, Sørstokken
ENSR	Sørkjosen lufthavn
ENSS	Vardø lufthavn, Svartnes
ENST	Sandnessjøen lufthavn, Stokka
ENTC	Tromsø lufthavn, Langnes
ENTO	Sandefjord lufthavn, Torp
ENVA	Trondheim lufthavn, Værnes
ENVD	Vadsø lufthavn
ENVR	Værøy helikopterhavn
ENXX	Utenfor lufthavn
ENZV	Stavanger lufthavn, Sola

«codeList» DQ_ProsessTrinnKode

Kode for prosesstrinn
Attributter:

Navn	Definisjon/Forklaring	Mult	Kode	Type
dataframbringelse			001	
validering			002	
verifisering			003	
transformasjon			004	
konvertering			005	
godkjenning			006	
distribusjon			007	
annet			008	

«codeList» CI_RolleKode
Funksjon utført av ansvarlig organisasjon.
Attributter:

Navn	Definisjon/Forklaring	Mult	Kode	Type
tilbyder	Organisasjon som tilbyr datasett/tjenesten.		001	
bestyrer	Organisasjon som tar ansvar for dataene og gir forsikringer om nødvendig oppfølging og vedlikehold av dataene/tjenesten.		002	
eier	Organisasjon som eier datasettet/tjenesten.		003	
bruker	Organisasjon som bruker datasettet/tjenesten.		004	
distributør	Organisasjon som distribuerer datasettet/tjenesten.		005	
opphav	Organisasjon som opprinnelig lagde datasettet/tjenesten.		006	
kontakt	Kontakt organisasjon for å få nærmere kjennskap til eller anskaffelse av datasettet/tjenesten.		007	
hovedAnsvarlig	Hovedorganisasjon for datainnsamling/tjenesteutvikling og videre utvikling.		008	
bearbeider	Organisasjon som har modifisert dataene på en slik måte at datasettet/tjenesten er endret		009	
Utgiver	Organisasjon som utgir datasettet/tjenesten.		010	
Forfatter	Organisasjon som har skrevet dokumentet		011	

4.7 Rapport for innmålt data

Med de innmålte data skal det leveres en kort rapport som skriftlig beskriver arbeidet som er gjort ute på lufthavn, av hvem, når og hvilket prosjekt det er knyttet til. Format skal være .pdf eller lignende.

5 GRENSESNITT OG REFERANSER TIL ANDRE INTERNE PROSESSER OG DOKUMENTER

SP00004 Kart- og geodatatjenester - Innmåling av referansepunkter i tilknytning til lufthavn

IN02398 Kart- og geodatatjenester - Datainnsamlingsinstruks for ledningsnett og tankanlegg

SP00272 Tegninger, BIM og FDV-dokumentasjon - FDVU-dokumentasjon med systemkoder - Lufthavnkategori B-E

4.7.2 Avipro - Prosjektmodell for bygg- og anleggsprosjekter

6 VEDLEGG

Ingen